

INTERNATIONALE BESTSELLER

ANNE JACOBS

GELUK OP DE SAVANNE

*Een avontuurlijke
jonge vrouw ontdekt
dat liefde alles overwint*

XANDER

ROMAN

Mei 1906

Charlotte Johanssen liet haar zere hoofd tegen de rugleuning van de bank rusten en deed haar ogen dicht om zich voor een moment over te geven aan de regelmatige cadans van de trein. Was wat ze voelde uitputting? Nee, eerder een toestand van onrustige spanning, een vreemde mengeling van vreugde en angst waar ze al de hele ochtend last van had en die toenam naarmate ze dichter bij haar bestemming kwam.

Van tijd tot tijd liet de locomotief zijn langgerekte fluitsignaal horen. De witte rookwolken die voorbij het raam dreven veranderden weinig aan het uitzicht op de groengrijze lappendeken van het Oost-Friese platteland. Het vlakke landschap van haar jeugd strekte zich uit tot aan de horizon. Akkers en velden werden van elkaar gescheiden door groene hagen en smalle greppels. Hier en daar zag ze enkele bloeiende fruitbomen, koeien en schapen, dan weer een bosje of een grijs dorp met een spitse kerktoren.

‘Mama, zijn we nu gauw in Leer?’ vroeg haar dochter Elisabeth die een goed half jaar geleden zes geworden was. Ze klonk nors. Het kind was na de wekenlange reis moe en jengelig. Ze zat geknield op de rand van de bank tegenover Charlotte, steunde met haar ellebogen op de armleuning en keek somber naar het voorbijtrekkende landschap. Ze had zich alles veel indrukwekkender voorgesteld, veel kleuriger en vrolijker. Er waren niet eens olifanten hier, alleen maar dikke zwart-witte koeien, en op de akkers waren witte vrouwen en kinderen aan het werk terwijl dat toch de taak van de zwarten was. Nee, in Afrika op de grote plantage waar ze geboren en getogen was, was alles heel anders.

‘Het duurt niet lang meer,’ zei Charlotte sussend tegen de kleine. ‘Wil je nog wat thee? Er zijn ook nog koekjes.’

‘Nee, dank je wel.’

Elisabeth trok een gezicht dat duidelijk moest maken dat er niets walgelijkers was op deze wereld dan koude thee en droge rijstkoekjes. Ze leunde nog wat dichter naar het raam en tuitte haar lippen.

‘Niet doen alsjeblijft, kleine wilde,’ waarschuwde Charlotte, die heel goed wist wat ze van plan was. Elisabeth vond het leuk om met haar natte vinger op het raam te tekenen.

Een diepe zucht was het antwoord. De kleine roetsjte terug op de bank en drukte haar rug tegen de leuning, haar benen vooruitgestoken op de brede zitting. Ze trok ongelukkig aan de kriebelende maillot die ze van haar moeder aan had moeten trekken en bewoog haar voeten heen en weer om de lichtbruine platte leren schoenen beter te kunnen bekijken. Ook die waren nieuw, stevig en vreselijk lomp, lang niet zo elegant als mama’s schoenen die mooi gevormd waren en een halfhoge hak hadden.

De trein reed recht naar het zuiden. Die ochtend vroeg waren ze uit Hamburg vertrokken en in Bremen overgestapt op een andere trein. Daarin was het leuk geweest, want bij hen in de coupé zaten een jonge vrouw en twee kleine meisjes, een student en een oudere heer met een hoge hoed. Helaas waren die allemaal in Emden uitgestapt en nu was het alleen maar doodsai.

‘Als we in Leer zijn kun je je neefjes leren kennen. Ettjes jongens zijn ongeveer van jouw leeftijd...’

‘Jongens,’ mopperde Elisabeth en ze wiebelde met haar voeten. ‘Wat moet ik daarmee?’

‘Op de plantage heb je toch ook met jongens gespeeld? Je zult je vast niet vervelen.’

Charlotte probeerde de haarspelden in haar kapsel anders vast te zetten om comfortabeler naar achteren te kunnen leunen. Ook het ronde donkerrode hoedje dat George gisteren voor haar in Hamburg had gekocht omdat het zo mooi bij haar zwarte haar stond,

moest verschoven en opnieuw bevestigd worden. Als die vervelende hoofdpijn nou eindelijk eens weg wilde trekken...

‘Jullie kunnen het vast met elkaar vinden. En dan is de kleine Fanny er ook nog. De dochter van je neef Paul en zijn vrouw Antje, die moet al bijna vier zijn.’

‘Pff, een baby.’

‘Je zult het leuk vinden, Elisabeth. Ze verheugen zich allemaal op je komst, vooral grootmoeder.’

‘Ik zou liever weer thuis zijn.’

De kleine meid wreef onrustig in haar ogen. Ze had de lange zeereis van Dar es Salaam naar Hamburg verbazingwekkend goed doorstaan. Zeeziekte was haar vreemd. Waarschijnlijk aardde ze naar haar grootvader, kapitein Ernst Dirksen, die zich op alle oceanen van de wereld thuis gevoeld had. Charlottes blonde dochter was het lievelingetje van alle passagiers van de eerste en tweede klas geweest en had zich door de dames laten bemoederen en verwennen terwijl ze de mannen het hemd van het lijf had gevraagd. Maar het was vooral George geweest die zich met Elisabeth had beziggehouden. Met onuitputtelijke fantasie vond hij nieuwe spelletjes uit, vertelde haar zelfverzonnen verhaaltjes voor het slapen gaan en zorgde ervoor dat ze zich verder in lezen en schrijven oefende. De anders zo rusteloze George Johanssen bracht in de omgang met de zesjarige een zodanig geduld op dat Charlotte haar geliefde nauwelijks herkende.

Toen ze eergisteren in Hamburg aan land gingen, was Elisabeth nog overmoedig voor hen uit gelopen, maar de avond van hun eerste dag op Duitse bodem was ze hangerig en klampte ze zich vast aan haar moeder. Misschien miste ze de veilige, overzichtelijke gemeenschap die haar op de boot omgeven had of maakte de drukte van de grote Duitse stad haar angstig. Die eerste nacht die ze met z'n drieën in een gehorige hotelkamer doorbrachten lag Elisabeth urenlang wakker en praatte over de plantage bij de Kilimanjaro. De plantage die eerst van haar biologische vader, baron Max von

Roden, geweest was voordat hij door een verschrikkelijk ongeluk om het leven kwam en die nu door haar moeder met behulp van twee bekwame beheerders geleid werd. Ze praatte over haar zwarte kindervrouw, Hamuna, die ze zo vreselijk miste, over Sadalla, de huisknecht, over haar geitjes en de kleine hond die ze achter had moeten laten. Ook tijdens deze lange treinreis had ze geen moment geslapen.

‘Waarom is George niet met ons meegegaan naar Leer?’ vroeg ze haar moeder nu.

‘Hij wil eerst een paar kennissen in Berlijn opzoeken. Je weet toch hoe belangrijk dat is voor zijn boeken en krantenartikelen?’

‘Ik zou liever willen dat hij bij ons was.’

Charlotte deelde de wens van haar dochter. Het was verbazingwekkend, bijna belachelijk, hoe ze onder deze scheiding leed. George zou maar een paar dagen in Berlijn blijven om zich daarna bij hen in Leer te voegen, toch ervoer Charlotte zijn afwezigheid als pijnlijk. De indringende blik van zijn grijze ogen, de begrijpende glimlach, zijn arm om haar schouder, dat alles miste ze verschrikkelijk. Ze hadden zo lang uit de verte naar elkaar verlangd, zo veel hindernissen moeten overwinnen voor ze zich aan hun liefde hadden kunnen overgeven, dat ze de angst om hem weer te verliezen nooit helemaal van zich af kon schudden. Alsof hij een droombeeld was dat bij het wakker worden weer vervaagde. ‘Zing dat liedje eens, mama, dat Hamuna altijd zingt als ik ga slapen.’

Elisabeth was bij Charlotte op de bank geglipt en klom op haar schoot. Dat had ze al lange tijd niet meer gedaan. Op de boot had ze zelfs resoluut verkondigd geen schootkind meer te zijn en alleen George nu en dan toegestaan haar op zijn knieën te laten wippen.

“Wimbo wa watoto”? Hamuna’s kinderliedje?’

‘Geen kinderlied. *Matambuizo*. Hoe zeg je dat in het Duits, mama?’

‘Een wiegenlied, liefje.’

Waren ze alsnog ingedut? Het blazen en fluiten van de voortrollende wagons verstomde en ineens boorde zich een welbekend metalig geknars in Charlottes toch al pijnlijke schedel. De trein remde af en drukte moeder en dochter naar achteren tegen de leuning om ze, eenmaal tot stilstand gekomen, weer naar voren te laten stuiteren.

‘Leeeeeer! Voorzichtig bij het uitstappen. De trein blijft tien minuten staan. Leeeeeer! Voorzichtig bij het uitstappen. De trein blijft...’

‘We zijn er, Elisabeth. Kom snel.’

Charlotte schoof het treinraampje omlaag en probeerde in de grijze rookwolken die buiten voorbijdreven iets te onderscheiden. Het stationsgebouw! Grote god, het zag er nog net zo somber uit als tien jaar geleden toen ze hier met Christian en Klara in het grauwe ochtendlicht in de trein gestapt was om de stad in het geheim te verlaten. Op de vlucht voor Christians schulden en met de hoop in het hart in den vreemde een nieuw, gelukkiger begin te kunnen maken.

‘Charlotte! Charlotte! Hemel, ze is het echt. Duw de kruiwagen daarheen, Heinrich. Schiet op, knul. Zijn jullie blind of zo? Daar bij het raam staat ze. Charlotte!’

De stem kwam haar bekend voor, alleen de gezette persoon in de lichtblauwe jurk en met het witte hoedje op paste niet bij haar herinneringen.

‘Die dikke vrouw die met haar armen wappert, hoort die soms bij onze familie, mama?’

‘Dat is je tante Ettje...’

Charlotte zwaaide naar de stevige dame die toch echt haar vroeger zo tengere nicht Ettje was, pakte toen snel haar tas en gebaarde naar Elisabeth om haar tas en paraplu mee te nemen. Samen haastten ze zich naar de uitgang en op het perron waar een beampte al bezig was hun grote hutkoffer op de door Ettje meegebrachte kruiwagen te laden.

‘Ach, Charlotte! Je ziet er nog precies hetzelfde uit als tien jaar

geleden. Wat ben je knap! Zo mooi gekleed. En dat hoedje, zoiets vind je niet in Leer.’

Het moest bij de familie horen, dit onzinnige geklets als ze elkaar na lange tijd weerzagen. Ook nicht Klara, die anders altijd zo stil was, praatte bij dergelijke gelegenheden zonder kop of staart. Het volgende moment drukte Ettje Charlotte tegen haar weelderige boezem. Ze ademde de geur van haar kindertijd in toen hun kleren altijd een beetje naar natte wol, keukenluchtjes en mottenballen geroken hadden en was diep ontroerd door Ettjes oprechte vreugde over hun weerzien.

‘Ik ben een beetje uitgedijd zoals je ziet,’ babbelde Ettje terwijl ze haar nichtje nog steeds tegen zich aan gedrukt hield. ‘Dat begon toen Peter een paar jaar geleden zo ziek werd en nu blijft het spek op mijn heupen plakken...’

‘Ach, je bent een beetje voller geworden, maar verder ben je niet veranderd, Ettje... Je hebt toch ook drie knappe sterke jongens op de wereld gezet...’

‘En jij een betoverend dochtertje. O, mijn god, ze ziet eruit als een Oost-Friese, zo blond en haar ogen heeft ze van grootvader, geen twijfel mogelijk...’

Elisabeth, nog slaperig, keek met knipperende ogen naar haar drie neven die zich met de koffer en tassen bezighielden toen ze onverwachts tegen de boezem van Ettje werd gedrukt, die met een ruwe hand door haar krullen streek.

Het was niet ver naar de Ulrichstraat en de namiddagzon scheen warm, dus ze gingen lopend. Er was niet veel veranderd sinds ze Leer verlaten had, dacht Charlotte. Hier een daar was een nieuw huis te zien. De haven was uitgebreid en er waren nog meer van die lelijke bruine loodsens bij gekomen op het eiland in de lus van de Leda. Steeds weer werd haar blik naar Ettje getrokken, die met een zware tred naast haar liep. Haar nicht was nu veertig jaar, vier jaar ouder dan zichzelf, en toch had ze het gevoel alsof er een generatie tussen hen lag. Ettje was nooit mooi of elegant geweest en ook

nu leek het overgewicht dat haar ouder en nog minder aantrekkelijk maakte, haar niet te storen. Nicht Ettje was de trotse moeder van drie jongens en de verzorgende echtgenote van hun vroegere buurjongen, Peter Hansen, nu douanebeambte. En daarin had ze haar bestemming gevonden, meer verwachtte ze niet van het leven. Het verlangen dat Charlotte van kinds af aan naar verre oorden had gelokt, de allesverterende liefde voor een onbereikbare man, de dromen, de verwachtingen, de vervulling die ze in de muziek vond, al deze dingen had Ettje nooit gekend.

‘Je zult je verbazen, Charlotte,’ zei ze. ‘Grootmoeder is nog steeds haarscherp en laat zich niets wijsmaken. Paul en zijn vrouw, Antje, hebben het niet gemakkelijk bij haar in huis. Alleen de kleine Fanny, die verwent ze schandelijk.’ In de tuinen bloeiden nog enkele appelbomen, maar de meeste bloesem lag met bruine randjes verspreid over de bloembedden en het gras. De wieken van de windmolens draaiden, die gedrochten die de kleine Charlotte in haar jeugd zo’n angst aangejaagd hadden. Hoe ver weg leek die noodlottige dag in mei nu, toen ze met Paul en Ettje van de markt teruggekomen was, trots op het uitgespaarde geld dat ze in haar zakdoek verstoppt had en waarmee ze wilde schitteren bij haar grootmoeder. Die dag was de dood abrupt in haar leven verschenen. Het was zo lang geleden en toch voelde ze nu ineens weer de pijn van de tienjarige die hardnekkig geweigerd had het verschrikkelijke nieuws te geloven en tot aan het einde van de zomer gehoopt had dat haar ouders en de kleine Jonny terug zouden komen. Tevergeefs.

Elisabeth had eerst de hand van haar moeder gepakt omdat de nieuwe familie nog zo onbekend was, maar al snel liep ze achter de kruiwagen aan waarin Heinrich, Ettjes oudste zoon, de bagage naar de Ulrichstraat vervoerde. ‘Kijk uit!’ riep ze naar de zwetende jongen. ‘Daar is een gat in de weg. De koffer mag er niet uit vallen, want daar zitten jullie cadeautjes in. Voor iedereen wat. Maar als de koffer uit de kruiwagen valt krijg je niets.’

‘Het is wel heel jammer dat je Klara niet meegenomen hebt,

Charlotte. Ik had haar zo graag teruggezien. Mijn kleine zusje Klara met haar manke been. Wie had ooit kunnen denken dat ze met een missionaris in Afrika zou trouwen en moeder van een zoon zou worden.'

In Charlottes herinnering was het huis van haar grootouders veel groter. Het kwam nu heel eenvoudig op haar over met de donkere bakstenen en het dak een beetje ingezakt. Had ze echt zo veel jaar in dit huis gewoond? Het was een wonder dat haar grootouders, tante Fanny, de nichtjes Ettje en Klara, neef Paul en zijzelf er allemaal in hadden gepast. Daarmee vergeleken was het woonhuis op de plantage bij de Kilimanjaro met zijn dikke witte muren die nog uit de tijd van de Arabieren stamden, bijna een paleis.

'Kom binnen,' riep Ettje en ze maakte een weidse armbeweging. 'We hebben boterkoek voor jullie gebakken en jullie mogen boven in onze oude slaapkamer slapen. Paul en Antje gebruiken zolang de bedden van onze grootouders en grootmoeder redt zich wel in de studeerkamer. Voor een paar dagen gaat dat prima.'

Er was niets veranderd, dacht Charlotte. De huisdeur met het bovenlicht was witgeverfd en net als vroeger bladderde de verf in het midden af, daar waar de regen ertegenaan kletterde. In de hal kwam haar de lucht van vochtig hout en boenwas tegemoet, vermengd met de gebruikelijke luchtjes uit de keuken. Op het oude dressoir stonden een paar stoffige weckflessen die net uit de kelder waren gehaald. Grootmoeder Dirksen zat in haar nette zwarte jurk met de bekende kanten muts op haar hoofd in de mooie kamer. Ze was kleiner geworden en veel dunner, haar eens zo gladde huid doortrokken met talloze rimpels en lijnen. Haar ogen leken dieper in haar gezicht gezonken te zijn, al stonden ze nog steeds helder en hadden ze de opmerkelijke blik van de vrouw des huiszins. Pauls vrouw zou met haar inderdaad geen gemakkelijk leven hebben.

'Lotte is terug,' riep grootmoeder en ze haastte zich naar de deur. 'In het holst van de nacht is ze toen weggelopen met die arme

Klara en Christian, die nietsnut. Ook in Afrika is er niet veel van hem terechtgekomen, nietwaar?’

In plaats van antwoord te geven nam Charlotte de oude vrouw in haar armen. Ondanks de krachtige stem van grootmoeder voelde het alsof zich een vogeltje onder de dikke laag kleding schuilhield. Alleen ijzeren wilskracht leek het lichaam van de vijftachtigjarige vrouw overeind te houden.

‘Laat me je dochter eens bekijken, Lotte. Wat is ze blond! En ze heeft de ogen van wijlen mijn Henrich, net als je vader, Lotte. Het is een echte Dirksen, dit meisje. Hoe heet ze? Elisabeth? Je hebt het hoog in de bol, nietwaar? Bij ons in Leer zeggen we gewoon Lisa. En kom nu gauw binnen. We hebben koffiegezet en goede thee.’

‘Mijn piano,’ fluisterde Charlotte ontroerd en ze streek met haar vingers over het gladde zwarte hout van het instrument.

‘Ja,’ zei Ettje, die met de gebakschaal binnenkwam, lachend. ‘Die nutteloze kast staat hier nog steeds. Hoe vaak Paul en ik niet hebben gesmeekt om dat monster te mogen verkopen, want het lijkt er niet op dat oom Gerhard hem ooit nog op komt halen. Maar grootmoeder wil hem niet wegdoen.’

Oom Gerhard was de jongste zoon van het domineesechtpaar en hij was, zoals Charlotte al als kind uit hun beschrijvingen had kunnen opmaken, een echte nietsnut. Desalniettemin had hij een grote liefde voor muziek en hij had in Hamburg met het geven van pianolessen de kost verdiend. Niemand wist hoe het nu met hem ging.

‘Op een dag staat Gerhard voor de deur en wil hij zijn piano hebben,’ zei de oude vrouw koppig. ‘Dus blijft de piano hier op hem wachten.’

Het instrument was hopeloos ontstemd. Dat was geen wonder want de mooie kamer werd in de winter alleen ’s avonds verwarmd. Overdag bespaarden ze liever op het hout en zaten ze in de keuken, waar de haard altijd brandde. De voortdurende temperatuurswisselingen hadden de piano geen goed gedaan.

Een jonge vrouw kwam aarzelend de kamer binnen. Een schuchtere, beetje verbitterd lijkende verschijning met waterige blauwe ogen en dikke lippen. Het was Antje, de vrouw van neef Paul. Ze trok haar dochtertje Fanny achter zich aan, dat was gekleed in een wijde roze kiel met plooiën en een gebreide muts op haar hoofd. De muts bedekte het dunne lichtbruine haar van het meisje, dat gelijk een standje van haar moeder kreeg omdat ze uit verlegenheid haar duim in haar mond stak.

Net als vroeger werden er stoelen uit de keuken gehaald zodat iedereen een plaatsje aan de tafel had. Ooit was dat Charlottes taak geweest, nu deden Ettje en Antje het. Voor Charlotte was er niets te doen. Ze mocht zelfs geen thee inschenken, daar hield Antje zich mee bezig. Ze schoof suiker en koffieroom over de tafel terwijl Ettje de boterkoek uitdeelde. Charlotte en Elisabeth waren gasten in het huis van grootmoeder. Ze werden als familie onthaald op eten en drinken en kregen een plek om te slapen. Maar hun thuis was het niet, anderen hadden die plaats ingenomen.

‘Vind je het lekker?’ vroeg grootmoeder aan Elisabeth.

De zesjarige zat vorsteljk op een keukenstoel waar een paar kussens op gelegd waren zodat ze over de tafel heen kon kijken. Charlottes waarschuwend blikken bleken onnodig. Elisabeth verklaarde nog nooit zulk lekker gebak te hebben gegeten en ook al praatte ze met volle mond, vanaf dat moment was ze verzekerd van haar overgrootmoeders tedere liefde.

‘Is er in Afrika geen boterkoek?’ wilde Ettje weten.

‘Er zijn andere lekkere dingen, gemaakt van banaan, honing en mango, gebakken in pindaolie,’ antwoordde Charlotte.

De anderen knikten meewarig. Gebakken in ranzige olie, je kon je voorstellen hoe dat smaakte. Zonder boter bestond er geen fatsoenlijk eten en al helemaal geen gebak. Dan kon Charlotte nog zo lang over knapperig gebakken maiskoekjes en dat Indische spul, samosa’s, vertellen, dat was voer voor de Afrikanen en de Indiërs en zeker niet voor Duitse christelijke mensen.

‘Ik heb ook kruiden meegenomen. Kurkuma en nootmuskaat. En gember. Zelfs komijn, witte peper en saffraan.’

Dit nieuws lokte vriendelijk geknik en een beetje nieuwsgierigheid uit. Antje vroeg schuchter of ze ook koffie meegenomen had en was teleurgesteld bij het horen dat er op de plantage bij de Kilimanjaro bijna alleen nog sisalplanten waren en nauwelijks koffieboompjes.

‘En koffie groeit aan bomen? Wat raar. Moet je de bonen eruit schudden als ze rijp zijn?’

Elisabeth deed het voor. Zij kon precies vertellen hoe de koffie geplukt werd. Ze luisterden wantrouwend naar haar, vooral Ettjes zonen wilden niet geloven dat de koffie in rode besjes verstopt zat, en lachten de zesjarige uit. Maar Charlotte bevestigde Elisabeths verhaal.

‘Wat een slim ding,’ zei grootmoeder, die alleen nog maar ogen voor haar blonde kleindochter had, en ze knikte goedkeurend.

‘God de Heer heeft jullie naar het vaderland teruggebracht,’ zei Ettje heel ernstig. ‘Nu hoop ik alleen nog maar dat Klara ook gauw terug naar de beschaving komt.’

Charlotte, berustend in het onbegrip van haar familie, antwoordde glimlachend dat Klara bij haar man zou blijven. Dat werd met trieste begripvolle blikken geaccepteerd. Ja, natuurlijk, dat was ook de plaats van een vrouw.

Kort daarop arriveerde nicht Menna met haar dochters Johanna en Grete en het kleine bakstenen huis leek uit zijn voegen te barsten. Was het vroeger ook zo benauwd geweest? Als dat al zo was, dan was het Charlotte niet opgevallen. Heel ongedwongen schoof men nog drie stoelen tussen de andere en zette gebakshoteltjes en kopjes op tafel. De theepot leek nooit leeg te raken en ook het gebak en de ronde koekjes die grootmoeder uit een blik haalde raakten niet op.

Menna begroette haar hartelijk, wat een opluchting was voor Charlotte. Menna was de zus van Marie, de eerste vrouw van haar

man George Johanssen, van wie hij gescheiden was. En ook al was de scheiding lang geleden en woonde Marie intussen gelukkig getrouwd in Londen, Charlotte was stiekem toch bang geweest dat Menna haar iets zou verwijten. Maar Menna kletste vrolijk over dagelijkse aangelegenheden, prees Charlottes jurk en het betoverende hoedje en scheen verrukt van de knappe, levendige Elisabeth. Niets aan de hand, zo leek het. En pas nu voelde Charlotte weer de warmte van een grote familie, de zekerheid die deze saamhorigheid haar ooit gegeven had. Zeven kinderen krioelden door het huis. Ze speelden tikkertje in de gangen, gooiden met ballen in de tuin, kibbelden, trokken elkaar aan de haren, huilden, blèrden en staken dan weer opgewonden hun hoofden bij elkaar. En dat alles onder aanvoering van Elisabeth die de cadeautjes voor de kinderen mocht uitdelen en van de gelegenheid gebruikmaakte zich uit te sloven voor de volwassenen. Zakmessen voor de jongens, een rode rubberen bal voor de kleine Fanny, poppen met echt haar en aangekleed als deftige dames. Zelfs met kerst werden er hier in huis niet zulke mooie geschenken gegeven.

‘Tenslotte kom ik maar eens in de tien jaar thuis,’ probeerde Charlotte er met een slecht geweten een grapje van te maken. Zelf had ze niet zo overdadig willen inkopen. Het was George die er gisteren op aangedrongen had. Charlotte begreep wel wat erachter stak. George had zijn eigen kinderen in Londen maar al te graag terug willen zien, ze in zijn armen willen sluiten, hun cadeautjes willen geven. Maar Marie, zijn eerste vrouw, had wat deze wens betrof een heel duidelijk antwoord gegeven. Als hij van plan was met zijn vrouw en dochttertje naar Londen te komen, schreef ze, dan waren Charlotte en Elisabeth te allen tijde van harte welkom in haar huis. Voor George was een weerzien met zijn kinderen echter uitgesloten.

Ze hadden de brief van Marie ontvangen toen het schip aangemeerd lag in Napels. George had het schrijven bij het ontbijt geopend, het snel doorgelezen en het toen zonder iets te zeggen

aan Charlotte gegeven. Ze had de pijn in zijn ogen kunnen zien en geprobeerd hem te troosten. Het zou niet altijd zo blijven. Berthe was al achttien, over drie jaar was ze volwassen en kon ze zelf beslissen of ze haar vader wilde zien. Voor Johannes, drie jaar jonger dan zijn zus, zou het wat langer duren. Vanbinnen was Charlotte woedend op haar nicht Marie, die met de grootste vanzelfsprekendheid van het leven nam wat ze hebben wilde. Marie beschikte over een belangrijke voorwaarde om gemakkelijk gelukkig te kunnen zijn: ze kende geen medeleven.

Nu, te midden van de vrolijke drukte in het huis van haar grootmoeder, gloorde bij Charlotte de hoop dat George hier in Leer een kleine compensatie zou vinden voor wat hij verloren had. Hier waren ze welkom. Men had hun hartelijk en onvoorwaardelijk in de grote familie opgenomen, in het warme nest dat een mens die vanuit den vreemde weer thuiskwam zo nodig had.

Ze stond erop Antje bij het afruimen te helpen en liet zich niet uit de keuken wegsturen.

‘Ik heb me er jarenlang op verheugd deze borden weer af te mogen wassen,’ zei ze lachend. ‘Mijn hemel, wat een hoop herinneringen komen er naar boven nu ik in deze keuken sta.’ Het waren zeker niet alleen mooie herinneringen. Het was hier waar ze met haar eerste man, Christian, had gezeten, woedend om opheldering vragend toen hij na het beschamende faillissement weer opdook, haveloos en uitgeput, een vreemde en toch haar echtgenoot die ze tot op die dag vertrouwd had. Gelukkig hadden nu de fijne herinneringen de overhand. De maaltijden in opgewekte kring, het vrolijke geklets bij het schoonmaken van de groente, de saamhorigheid met Klara die haar altijd zo trouw en liefdevol gesteund had... Ach, wat miste ze Klara. Het was zo jammer dat ze niet bij hen in Leer was.

Neef Paul dook pas tegen de avond op toen Menna al bijna weg wilde gaan en in de keuken een paar broodjes smeerde voor de kinderen die na het gestoei alweer honger hadden. Charlotte her-

kende hem amper. Zijn haar was dun geworden en hij kwam veel stijver en zwijgzamer op haar over dan vroeger. De tijden waarin Paul met modder naar de meisjes gooide en er plezier in had Charlotte met haar exotische uiterlijk, dat ze aan haar Indische moeder te danken had, te plagen leken voorgoed voorbij. Uit de jongen Paul was een streberige ambtenaar gegroeid. Zo één die ogenschijnlijk in een kantoor geboren leek te zijn en wiens huid de kleur van papier aangenomen had. De begroeting was vluchtig en ze hadden nauwelijks een paar woorden gewisseld of Elisabeth struikelde in de hal en viel met haar hoofd tegen het dressoir. Het meisje was door alle opwinding volkomen overstuurd en huilde zo hard dat grootmoeder er de dokter bij wilde halen. Een natte doek moest er komen om op de buil te leggen en iedereen prevelde troostende woordjes tegen de kleine. Peter, die schuldig was aan het ongelukje, werd een verontschuldiging afgedwongen en pas toen droogden de tranen. Elisabeth knipperde met haar ogen van vermoeidheid.

‘Mama, waar is mijn bed?’

Charlotte liep met haar naar boven. De kleine kamer waar ze vroeger met Klara, Ettje en tante Fanny had geslapen ontroerde haar diep. Daar stond echt nog het gammele bed uit haar kindertijd. De dromen die ze daarin had gedroomd, mooie, verlangende, ook treurige...

‘Het is hier een vreselijke rommel, mama, en het ruikt vies.’

‘Sst. Je maakt grootmoeder verdrietig als je zoiets zegt.’

‘Ach, ze is toch bijna doof.’

Charlotte hielp haar dochter met uitkleden, trok haar de nachtpon over het hoofd en blies nog een keer op de nare buil zodat hij sneller weg zou gaan.

‘Kom je ook gauw slapen, mama? Alsjeblieft?’

‘Zo meteen. We zijn beneden in de woonkamer, je kunt ons horen.’

Ze verkortte het avondritueel omdat Elisabeths ogen al tijdens

het gebedje dichtvielen. Ze zei het op in het Swahili zoals Hamuna haar geleerd had. Het liedje dat Charlotte daarna zachtjes zong, hoorde haar dochter alleen nog in haar slaap.

Er was nog steeds geen elektrisch licht in het huis van grootmoeder. Waarschijnlijk had de oude vrouw ronduit geweigerd het te laten aanleggen. Dus liet Charlotte uit voorzorg de petroleumlamp branden, streek nog een plakkerige lok van de wang van het slapende kind en probeerde de knarsende deur zo zacht mogelijk achter zich dicht te doen.

Op de steile trap was het al donker en ze moest al tastend met haar voeten de treden vinden. Ze verbaasde zich over zichzelf. Elke tree was haar vertrouwd, ze wist precies waar ze haar voeten neer moest zetten om de trap niet te laten kraken, waar een spijker uitstak en waar het hout splinterig was.

‘Lotte wil dat geld vast niet terughebben. Waarom zou ze? Ze is met een rijke man getrouwd en heeft het niet nodig...’

Dat was de stem van Ettje die vanuit de keuken doordrong. Tegen wie praatte ze? Tegen Paul die haar een deel van haar erfenis schuldig was? Al het geld dat grootvader uit het vermogen van haar vader had gehaald om Paul te kunnen laten studeren. Zou grootmoeder de tekst die toen opgesteld was echt hebben bewaard?

‘Dat zegt niets. Grootmoeder is in staat haar dat maffe stuk papier te overhandigen. Voor een rechtbank zal ze er niet ver mee komen, maar het kan me toch schade berokkenen. Een goede naam is snel geruïneerd als er praatjes komen...’

Dat was Paul. Charlotte rilde opeens, het was koud in de hal. ‘Sst, zachtjes,’ waarschuwde Ettje.

‘Ach wat, ze is boven bij die kleine,’ zei Menna. ‘Wat een verwend nest is dat. En maar gewichtig doen bij het cadeaus uitdelen terwijl die toch allemaal met het geld van George betaald zijn, Charlotte bezit geen cent. Ik had haar die stomme poppen het liefst voor haar voeten gegooid, maar dat wilde ik mijn meisjes niet aandoen.’

‘Je bent onrechtvaardig...’

‘Hou je mond toch, Ettje. Ik weet wat ik weet. Mijn arme zus Marie heeft me in tranen verteld hoe Charlotte haar huwelijk van het begin af aan ondermijnd heeft. Ze heeft jarenlang met George gecorrespondeerd, de valse slang. “Mijn lieve, kleine Charlotte,” schreef hij. Marie heeft alle brieven gelezen, zowel die van hem als van haar, dat spreekt vanzelf.’

‘Marie las zijn post?’

‘Natuurlijk, dom schaap. Mijn zuster is niet achterlijk, ze had al heel vroeg in de gaten dat haar nichtje Charlotte het op haar man had voorzien.’

‘Dat geloof ik niet, Menna.’

‘Lieve deugd, onze nicht Charlotte heeft twee mannen naar het kerkhof gebracht. Vind je dat normaal? En nu heeft ze George te pakken en hem dat kind opgedrongen dat helemaal niet van hem is. Die arme George zal er wel gauw achter komen wat hij zich op de hals heeft gehaald. Heb je dat mantelpakje gezien dat ze aanheeft? Dat hoedje? Ze smijt met zijn geld. Nee, je mag echt medelijden hebben met mijn arme zus Marie. Gelukkig dat ze zo’n fatsoenlijke man heeft gevonden toen George ervandoor ging...’

‘Ik heb toch altijd begrepen dat het Marie was die bij George wegging en wilde scheiden...’

‘Ik moet nu echt weg, Ettje. We moeten ons haasten, de trein vertrekt over twintig minuten. Hanna, Grete, waar blijven jullie...’

Charlotte deed geen poging zich te verstoppen toen Menna vanuit de keuken de hal in liep. Ze stond als verstijfd, niet in staat zich te bewegen. Zo moest een mens zich voelen die onverwachts in een ijzige afgrond gestort was. Verdoofd, verlamd. Menna zag haar niet. Ze had het veel te druk met het rechtekken van de jassen van haar dochters en ze vervolgens de huiskamer in te sturen om afscheid van grootmoeder te nemen. Kort daarop verschenen ze alle drie weer in de hal en zeiden haastig gedag tegen Paul en Ettje. Nu besepte Charlotte dat ook Antje in de keuken geweest was.

‘Ach, Charlotte,’ riep Menna, die haar op dat moment op de trap

ontdekte. ‘Slaapt je dochtertje al? Helaas moeten we weg, het wordt anders te laat voor mijn meiden. Geef me een knuffel, het was zo fijn je weer te zien. We komen nog een keer langs als George er ook is. Hij komt toch over een paar dagen?’

Charlotte herpakte zich. Waarom zou ze zich opwinden? Ruzie-
maken? Het leidde nergens toe. Boosaardige leugens en kwaad-
sprekerij verdwenen daarmee niet uit de wereld.

‘Ja, George zal zich gauw bij ons voegen. Hij zal het leuk vinden je te zien, Menna. Goede reis.’

Er was niets veranderd. Het warme familienest zat vol doornen en stekels. Ze had het moeten weten.

George liet een hele week op zich wachten. Zeven lange dagen die Charlotte jaren toeschenen. Ze maakte wandelingen door Leer, ontdekte oude bekende dingen en nieuwigheden, liet herinneringen naar boven komen en voelde dat ze in deze kleine stad niet meer op haar plek was. Het huisje van haar pianoleraar, organist Pfeiffer, was afgebroken, Ohlsens warenhuis in koloniale goederen in de Pfeifferstraat was nu een horlogewerkplaats. Had ze echt twee jaar boven de winkel gewoond? Uit die kleine ramen op de grijze daken en naar beneden in de straat gekeken? Had Christian, die al sinds negen jaar in de Afrikaanse aarde begraven lag, echt de Leerse clientèle kruiden, rijst en koffie verkocht?

Soms nam ze Elisabeth mee op dergelijke wandelingen om haar over het verleden te vertellen. Maar de kleine had veel meer interesse voor de voorbijrijdende auto’s dan voor Charlottes verhalen.

‘Als we weer naar huis gaan wil ik mijn neefje Jonny meenemen,’ deelde Elisabeth vastbesloten mee. ‘Hij wil beslist de plantage en de zwarten zien. En hij wil niet geloven dat er op de savanne echte leeuwen en olifanten zijn. Hij mag mee, toch?’

‘Ik ben bang dat zijn ouders dat niet goed vinden, Elisabeth.’

Het meisje fronste haar voorhoofd, schudde vervolgens haar twijfels van zich af en verklaarde stralend dat Jonny zich in de gro-

te reiskoffer kon verstoppen. Eenmaal op de plantage konden tante Ettje, oom Peter en zijn broertjes hem komen opzoeken.

Charlotte liet het daar maar bij. Dit was niet het moment om het kind duidelijk te maken dat een terugkeer naar Duits Oost-Afrika er voorlopig niet in zat. George had gelijk gehad. Er gebeurde daar hetzelfde als in Duits Zuidwest-Afrika waar de Duitse koloniale machthebbers dorpen afbrandden, bronnen dichtgooiden en oogsten vernietigden om zo de opstand van de inheemse bevolking neer te slaan. Ontelbare mensen werden er zo tot de hongerdood veroordeeld. Anderen werden in strafkampen opgesloten waar ze langzaam wegwijnden, ziek van lichaam en ziel, zonder hoop op een menswaardig bestaan. Max von Roden, Elisabeths vader, had ooit gezegd: 'In Afrika is genoeg plaats voor iedereen, zwarten en witten, Indiërs, Ghanezen en Arabieren.' Charlotte had hem geloofd, maar de gruwelijke gebeurtenissen tijdens de Maji-Maji-opstand in Duits Oost-Afrika hadden haar ogen geopend. In Afrika was alleen plaats voor de machtigen, degenen die het land met wapengeweld veroverden, zijn schatten roofden en zijn bevolking aan zich onderwierpen. Wie zich tegen de witte koloniale machthebbers verzette, betaalde daarvoor met zijn leven. Ze had bewondering voor George die onophoudelijk artikelen voor Duitse en Britse kranten en tijdschriften schreef en zo tenminste met zijn pen tegen het onrecht streed. Het was haar misschien wel gelukt om haar oren en ogen te sluiten en zich terug te trekken in het kleine paradijs, de plantage bij de Kilimanjaro. Voor George was dat echter onmogelijk. Hij had het ter wille van haar geprobeerd, maar ze had al snel ingezien hoe ongelukkig hij was. Hoeveel ze ook van Afrika hield en hoe erg het ook aan haar trok, het moest hen lukken om ergens op de wereld een andere plek te vinden. In Duitsland, Engeland of waar dan ook waar ze alle drie met een zuiver geweten en tevreden met elkaar konden leven.

Elisabeth, die eerst zo'n heimwee naar George had gehad, dacht

ondertussen bijna niet meer aan hem. Ze had het druk met andere dingen. De zesjarige had tot nu toe slechts heel zelden contact met witte kinderen gehad. Haar speelkameraadjes waren zwarte jongens en meisjes geweest die zich bereidwillig naar haar wens gevoegd hadden, zij was immers de dochter van bibi Roden. Charlotte had eigenlijk verwacht dat het kind om de haverklap huilend naar haar toe zou komen omdat Ettjes zonen geen zin hadden in haar heerszuchtige optreden, maar ze zat er helemaal naast. De kleine Elisabeth had de drie jongens van het begin af aan stevig onder de duim. Ze vormden de hofhouding van de blonde prinses uit Afrika en wedijverden met elkaar om haar bevelen uit te mogen voeren. Natuurlijk alleen 's middags, want 's ochtends moesten ze naar school. Dan hing Elisabeth bij Antje rond en speelde met de kleine Fanny die ze allerlei onzin bijbracht. Het kostte Charlotte moeite om haar zover te krijgen een paar sommen of een dictee te maken. Elisabeth was tot dan toe nog niet naar een school geweest, en Charlotte was al vroeg begonnen haar zelf les te geven, wat heel gebruikelijk was op de afgelegen plantages van Afrika.

Eigenlijk was ze blij dat het meisje zich zo gemakkelijk aan het leven in Leer aanpaste, want het viel haarzelf veel zwaarder. Misschien was het maar goed dat George zo lang wegbleef. Nu had ze de tijd om voor zichzelf haar positie in de familie duidelijk te krijgen en haar houding te bepalen. Menna's achterbakse gedrag had haar diep gekwetst, vooral ook omdat ze zich van geen kwaad bewust was. Uiteindelijk waren George en Marie al acht jaar uit elkaar en, daar had Ettje helemaal gelijk in, het was inderdaad Marie geweest die wilde scheiden. De mooie, bijdehante Marie had een andere echtgenoot voor zichzelf uitgezocht, een welgestelde Engelsman van adel die haar een luxe huis in Londen en een groot landgoed op het platteland kon bieden. Iemand wiens levenswijze beter paste bij haar ideeën over hoe een gezinsleven eruit moest zien dan George' voortdurende wens om van woonplaats te veran-

deren. In principe kon Marie volkomen tevreden zijn, ze was het klaarblijkelijk echter niet.

Erger nog, haar knappe nichtje Marie, die ze als jong meisje bewonderd en van wie ze gehouden had, verspreidde achter haar rug kwaadaardige roddels. Slechts een paar weken geleden had dezelfde Marie geschreven dat ze Charlotte en Elisabeth graag in haar huis ontvangen wilde, maar in werkelijkheid koesterde ze heel andere gevoelens. Wat vals was Marie, net als haar zus Menna. Waarom was haar dat nooit eerder opgevallen? Was ze zelf doof en blind geweest? Ze was zeker een dom schaap geweest.

Gelukkig was er niet alleen Menna. Er woonden ook andere mensen in Leer, mensen die om haar gaven en haar met oprechte blijdschap verwelkomden. Allereerst Ettje en ook grootmoeder. Ze zou met Paul gaan praten, hem laten weten dat ze haar erfenis niet zou opeisen. Charlotte nam zich voor Menna in de toekomst vriendelijk maar koel te benaderen, ze wist nu wat ze aan haar had. Marie woonde in Londen en voor haar part was ze er gelukkig. Charlotte zou in geen geval met haar corresponderen. In plaats daarvan zocht ze Ettjes gezelschap, ging met haar boodschappen doen en maakte zich nuttig in het huis en de tuin. Ze probeerde ook met Antje te praten, maar zij bleef gesloten en zwijgzaam. Als de vrouwen in de tuin achter het huis werkten, zetten ze een stoel voor grootmoeder neer zodat ze hen kon gadeslaan. Grete Dirksen mocht dan niet meer in staat zijn zelf te schoffelen en te wieden, ze was nog steeds de baas over de tuin. Zij bepaalde waar dit jaar de uien geplant en de wortelen gezaaid moesten worden en ze hield streng in de gaten of haar opdrachten naar de letter uitgevoerd werden. Charlotte schikte zich stilletjes lachend en bedacht meermaals dat haar dochter Elisabeth zeker iets van het heerszuchtige karakter van haar grootmoeder had geërfd.

‘Het kind moet naar school,’ mopperde de oude vrouw. ‘Zo kan het niet, ze verwildert helemaal. Ik zal eens bij Grit Sandhof informeren, haar zoon geeft de kleintjes les. Het meisje is zes, ze kan in

de eerste klas meedoen, ze zijn pas met Pasen begonnen.’

‘Maar we weten nog helemaal niet waar we gaan wonen, grootmoeder. Ik wacht liever tot George er is.’

Ze voelde wel aan dat haar grootmoeder hoopte dat ze in Leer zouden blijven zodat haar kleindochter in haar buurt zou opgroeien.

‘Waarom zou je weer weg willen? In de Muhlenstraat zijn percelen te koop, daar zou je kunnen bouwen. Dat is niet zo ver weg en dan kan de blaag ’s middags bij mij langskomen...’

Ook Ettje vond dit een goed plan. Ze herinnerde Charlotte eraan hoe ze vroeger op zondag bij elkaar op bezoek gingen, en naar feesten en de kermis. En naar de kerk natuurlijk, voegde ze er snel aan toe om grootmoeder tevreden te stellen. Antje zei aarzelend dat het vast duur was om een huis te bouwen, maar op zich was het een goed idee, ook omdat de kinderen zo goed met elkaar konden opschieten.

‘En jouw Lisa ziet er sowieso uit alsof ze hier geboren is,’ zei Ettje lachend. ‘Ze hebben Peter op school gevraagd of ze zijn kleine zusje is.’

‘Ze is zeker een Dirksen,’ benadrukte grootmoeder. ‘Antje, hoe zit het met de bonen? Die kun je nu leggen, er komt geen vorst meer. Ettje, haal de stokken hiernaartoe.’

‘Ja, grootmoeder.’

Charlotte keek peinzend naar de beide vrouwen en had opeens geen zin meer om bij het werk te helpen. Er waren hier burens die niet wilden geloven dat Elisabeth haar dochter was. Zo blond, zulke heldere blauwe ogen. Dat kon onmogelijk het kind van Charlotte zijn met haar zwarte haar en donkere ogen waarin het fonkelde als barnsteen. Dat was het slechte bloed van de mooie vrouw die kapitein Ernst Dirksen ooit uit Indië had meegebracht. Emily heette ze. Haar vader was een Engelsman, maar haar moeder was een inheemse.

Misschien was het wel goed dat Elisabeth niet op haar Indische grootmoeder leek. In elk geval hier in Leer.